

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.982.323

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.22.19>

СЛІДИ БОСИХ НІГ ЯК ОБ'ЄКТ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Венчагова Вероніка Миколаївна,
судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів
досліджень
(Одеський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ
України, м. Одеса, Україна)

Охарактеризовано роль криміналістичної експертизи слідів босих ніг людини у формуванні доказової бази для розкриття злочинів під час досудового розслідування, вивчення особи злочинця, встановлення всіх обставин злочину. Відзначено необхідність розширення судової практики, недостатню розробленість теоретичних та методичних рекомендацій, а також недостатню вивченість вказаного напрямку експертизи в українській криміналістиці. Проаналізовано останні дослідження і публікації у сфері дослідження слідів босих ніг людини. Здійснено акцент на трактуванні поняття «слід» у загальнонауковому та вузькому сенсі, трактуванні понять «слід» та «сліди босих ніг людини» у криміналістиці та дактилоскопії, а також на їхньому співвідношенні. Зазначені основні завдання, які вирішує дактилоскопічна експертиза: діагностичні та ідентифікаційні, а також наведені приклади питань, які можуть бути винесені на вирішення вказаної експертизи. Вказано на необхідність вивчення слідоведення як вчення про сліди в широкому сенсі та власне дактилоскопії як галузі криміналістики, що вивчає механізм утворення слідів, їх виявлення, фіксацію та дослідження з точки зору використання інформації дактилоскопічного походження. Зазначені основні критерії, які можуть бути використані для класифікації слідів у широкому сенсі, а саме: за механізмом і характером взаємодії об'єктів; за ознаками походження слідів, їх форми і характеру об'єктів; за ознаками поділу; за родом слідоутворюючих об'єктів і механізмом утворення; класифікація слідів ніг за видом слідоутворюючого об'єкта, повного відображення його на контактних поверхнях; механізмом слідоутворення, характером відображення рельєфу слідоутворюючого об'єкта, взаємозв'язком слідів на місці події. Вказані напрямки для класифікації слідів босих ніг людини: вид слідоутворюючого об'єкта, розташування слідів на місці події, а також механізм їх утворення. Також описані місця, де найчастіше можуть бути виявлені сліди босих ніг під час огляду місця події, методи їх виявлення на різноманітних поверхнях, а також способи фіксації та вилучення.

Ключові слова: дактилоскопія, експертиза, слід, методика, класифікація, вимір.

BAREFOOT FOOTPRINTS AS AN OBJECT OF DACTYLOSCOPIC EXAMINATION

Venchahova Veronika Mykolaivna,
Forensic Expert in the Dactyloscopic
Research Sector,
Department of Forensic Investigations
(Odessa Scientific-Research Forensic
Center of the Ministry of Internal Affairs,
Odessa, Ukraine)

The role of forensic examination of human footprints in the formation of the evidence base for the detection of crimes during the pre-trial investigation, the study of the identity of the offender, establishing all the circumstances of the crime was described. The need to expand judicial practice, insufficient development of theoretical and methodological recommendations, as well as insufficient study of this area of expertise in Ukrainian criminology. Recent studies and publications in the field of barefoot footprint research have been analyzed. Emphasis is placed on the interpretation of the concept of "footprint" in the general scientific and narrow sense, the interpretation of the concepts of "footprint" and "barefoot footprints" in criminology and dactyloscopy, as well as their relationship. The main tasks solved by dactyloscopic examination are indicated: diagnostic and identification, as well as examples of issues that can be addressed to address this examination. The need to study tracking as a study of traces in the broadest sense, and dactyloscopy as a branch of criminology, which studies the mechanism of trace formation, detection, fixation and research in terms of the use of information of dactyloscopic origin. The main criteria that can be used to classify traces in a broad sense, namely: the mechanism and nature of the interaction of objects; on the basis of the origin of traces, their shape and nature of objects; on the grounds of division; by the type of trace-forming objects and the mechanism of formation; classification of footprints according to the type of trace-forming object, its complete reflection on contact surfaces; the mechanism of trace formation, the nature of the reflection of the relief of the trace-forming object, the relationship of traces at the scene. The directions for the classification of human footprints are indicated: the type of trace-forming object, the location of traces at the scene, as well as the mechanism of their formation. Also described are the places where barefoot footprints were most often found during the inspection of the scene, methods of their detection on various surfaces, as well as methods of fixation and removal.

Key words: dactyloscopy, examination, trace, technique, classification, measurement.

Постановка проблеми дослідження. Важливе значення дактилоскопічної експертизи слідів босих ніг людини, необхідність у розширенні судової практики, недостатня розробленість теоретичних і методичних положень і відсутність належних практичних рекомендацій щодо проведення трасологічного та дактилоскопічного дослідження такого роду слідів, визначило вибір теми дослідження, її актуальність та основні напрями роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу склали праці вчених у галузі криміналістики і судової експертизи за авторством таких науковців, як: А.В. Кофанов, О.П. Нечепоренко, О.І. Онисько, І.В. Січковська, Ф.М. Сокиран, Є.М. Войтович, Ж.В. Удовенко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику теоретичну і практичну значимість наявних наукових робіт, натепер невирішеним залишається цілий ряд питань, які не знайшли належного відображення

у спеціальній літературі. Аналіз літературних даних, слідчої та експертної практики свідчать про те, що питанню дослідження слідів босих ніг людини в останнє десятиліття приділялася недостатня увага. Навіть більше, за останні роки робіт на монографічному рівні і дисертаційних досліджень в цьому напрямку не проводилося, що визначило актуальність названої проблеми та основні напрями роботи.

Мета статті – охарактеризувати сліди босих ніг як об'єкт дактилоскопічної експертизи.

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями дактилоскопічної експертизи як галузі трасологічної експертизи є дослідження на основі спеціальних знань інформації дактилоскопічного походження для встановлення тотожності та інших обставин з метою отримання фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження. У випадку дактилоскопічної експертизи слідів босих ніг це встановлення тотожності, ідентифікація людини за слідами босих ніг та вирішення діагностичних завдань з установами особливостей пересування людини, розміру ніг, зросту людини тощо.

Слідами у вузькому сенсі називають відображення в процесі вчинення кримінального правопорушення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому, утворене в результаті контактної взаємодії. Зазвичай світ слідів кримінального правопорушення набагато більш об'ємний і різноманітний, ніж сукупність слідів, що відображають лише зовнішню будову об'єктів, але саме все це розмаїття і є об'єктом криміналістичного вивчення слідів.

Слово «слід» має чотири значення: відбиток, відтиск чого-небудь (ноги людини або тварини тощо та інших її частин на землі або іншій поверхні); нижня частина ступні, підошви [8, с. 67].

Визначають сліди у вузькому розумінні як матеріально-фіксоване відображення взаємодії людей і предметів, з яких один є слідоутворюючим, а другий слідоприймаючим об'єктом. Враховуючи змістовну нерівнозначність поняття «слід» у широкому й вузькому (трасологічному) визначенні, а також те, що в основі утворення слідів-відображень лежать закономірності механічної і контактної взаємодії об'єктів, чим вони відрізняються від усіх інших слідів, що охоплюються поняттям «сліди» в широкому смислі, варто зазначити, що в криміналістичній техніці вчення про сліди злочину повинно складатися з двох розділів:

- слідоведення – як вчення про види слідів у широкому їх визначенні і їх класифікації за походженням, характером слідоутворення, значенням у розслідуванні злочинів;
- дактилоскопія – як самостійне вчення про сліди-відображення контактної взаємодії матеріальних об'єктів, їх ідентифікація й діагностичне значення та методи і технічні засоби їх виявлення, фіксації, дослідження у провадженні в кримінальних справах.

У літературі така точка зору останнім часом набула визнання серед криміналістів і практичних працівників правоохоронних органів. Із запропонованих у літературі класифікацій слідів увагу варто приділити основним:

- за механізмом і характером взаємодії об'єктів;
- за ознаками походження слідів, їхньої форми та характеру об'єктів;
- за ознаками поділу (гомоскопічні, механоскопічні, механогомічні);
- за родом слідоутворюючих об'єктів і механізмом утворення;
- класифікація слідів ніг за видом слідоутворюючого об'єкта, повного відображення його на контактних поверхнях, механізмом слідоутворення, характером відображення рельєфу слідоутворюючого об'єкта, взаємозв'язком слідів на місці події [2, с. 12].

Сліди босих ніг людини відіграють важливу роль у встановленні обставин злочину, розшуку і викритті особи, яка вчинила злочин, і її співучасників. Сліди босих ніг мають важливе криміналістичне значення, оскільки містять інформацію не тільки ідентифікаційного характеру, а й ту, яка може бути використана для розшуку злочинця, місць приховування знарядь злочину, викрадених речей, трупа і тому подібного.

Предметом експертизи слідів босих ніг людини є встановлення фактичних обставин, пов'язаних з ідентифікацією людини і визначення механізму їх утворення.

Сліди босих ніг людини – це матеріально-фіксовані відображення ознак зовнішньої будови та інших властивостей поверхні стопи людини на матеріальних об'єктах, причинно-пов'язаних із розслідуваною подією.

Сліди босих ніг людини належать до числа таких, що найбільш часто зустрічаються на місці події, і їх вивчення дає змогу:

- встановити обстановку в момент злочину і спосіб його вчинення;
- визначити число осіб, що беруть участь у злочині;
- скласти уявлення про анатомічні ознаки злочинця (стать, приблизний зріст, вік, вага, ходу, фізичні недоліки) і час вчинення злочину;
- визначити напрямок, швидкість і характер руху злочинця (біг він чи йшов, де зупинявся, чи ніс важкий вантаж);
- встановити, яким способом злочинець проник у приміщення.

Сліди босих ніг можуть бути об'ємними, якщо вони утворюються на пластичній поверхні (пісок, пухка земля, бруд, м'яка глина, сніг тощо), або поверхневими, коли вони залишені на твердій поверхні (твердий ґрунт, підлога, паркет і тому подібне) за рахунок відшарування або нашарування пилу, бруду, барвників, крові тощо.

Поверхневі сліди босих ніг можуть бути видимими і невидимими. Поверхневі сліди видимі, якщо вони самі одного кольору, а їхній фон іншого кольору, і, відповідно, невидимі, якщо вони того ж кольору, що й фон, оскільки вони зливаються зі своїм фоном. Боса нога також може залишити невидимий поверхневий слід, що складається з потових виділень, зазвичай змішаних із частками пилу і бруду.

Відповідно до мети дослідження надалі варто акцентувати на родовому (видовому) предметі судової експертизи слідів босих ніг людини, зумовлених завданнями встановлення тотожності та визначення її видової, групової приналежності. Переходячи від загального до конкретного, необхідно зазначити, що той чи інший рід (вид) судової експертизи виділяється за їхнім предметом, об'єктом та методиками дослідження, причому всі ці ознаки – предмет, об'єкт і методики – багато в чому зумовлені одним і взаємопов'язані.

Дактилоскопична експертиза вирішує дві основні групи завдань: ідентифікаційні та діагностичні (таблиця 1).

Додатково варто розглянути орієнтовний перелік вирішуваних питань, який повинен бути вирішений в ході експертизи:

1. Чи є на досліджуваній поверхні (досліджуваному предметі) сліди босих ніг людини та чи придатні ці сліди для ідентифікації людини?
2. Чи залишені сліди ніг, виявлені в різних місцях, однією особою?
3. Який орієнтовно зріст людини, яка залишила сліди?
4. Які особливості ходи людини відбилися у «доріжці слідів»?
5. Який механізм утворення слідів? [5, с. 162].

Якщо об'єктом експертизи є зліпок об'ємного сліду або поверхневий відбиток босої ноги, для порівняльного дослідження виготовляються 2–3 експериментальні зліпки (відбитки) з босої ноги особи, що підлягає дослідженню [4].

Таблиця 1

**Орієнтовний перелік питань, які виносять на вирішення
дактилоскопічної експертизи [3, с. 5; 4]**

Діагностичні питання	Ідентифікаційні питання
Чи є на наданому на дослідження об'єкті відбитки ступень ніг? Якщо так, чи придатні вони для ідентифікації?	Чи залишені сліди ніг, вилучені в різних місцях (на різних об'єктах), однією особою?
Якою ногою та якими пальцями руки залишено сліди?	Чи залишені сліди стоп ніг конкретною особою, дактилокарта на ім'я якої надана для порівняльного дослідження?
Якими ділянками поверхні ноги залишено сліди?	Чи ідентичні відбитки ніг невідомої групи та відбитки в дактилокарті на ім'я конкретної особи?
Який вік, стать і зріст особи, що залишила надані на дослідження сліди?	

Також слід звернути увагу на класифікацію слідів ніг за такими чинниками:

- вид слідоутворюючого об'єкта;
- розташування слідів на місці події;
- механізм їх утворення.

За видом об'єкта сліди діляться на сліди босої ноги та ноги, одягнутої в панчохи чи шкарпетку. Слід босої ноги відображає контури ступні та папілярний узор. За розташуванням сліди ніг можуть бути одинарними, груповими (доріжка слідів). За механізмом утворення сліди ніг бувають об'ємними та поверхневими [6, с. 46].

Найбільш імовірні місця виявлення саме слідів ніг на місцях учинення злочинів такі: це зазвичай ґрунт та інша поверхня, вкрита барвником, пилом або будь-якою іншою схожою пластичною речовиною. Крім того, сліди ніг виявляють на склі, стінах, папері, одязі та тілі потерпілого. Іноді трапляється таке, що сліди босих ніг можна виявити на паркеті в квартирі або будинку.

Сліди ніг використовуються для ідентифікації злочинця. Ще до встановлення особи злочинця саме такі сліди є джерелом важливої пошукової інформації. Її отримують під час вивчення сліду і після проведення криміналістичної діагностичної експертизи [7, с. 134].

Сліди шкірних покривів найкраще вилучати з предметом-носієм або частиною; у разі неможливості такі сліди копіюються на дактилоплівку, а об'ємні сліди – за допомогою полімерних мас, які забезпечують передачу мікрорельєфу.

Практика роботи з невидимими поверхневими слідами ніг показала, що вони можуть бути виявлені за допомогою порошоків, застосовуваних для виявлення слідів рук. Найбільш ефективним є ферит барію – порошок темно-коричневого кольору, це дозволяє йому добре контрастувати як зі світлими, так і з темними кольорами слідоносія. В останньому випадку ферит барію змішується з оксидом заліза в пропорції 10:1. Водночас він добре виявляє сліди взуття на фарбованій дерев'яній підлозі, кахлі, склі тощо. Виявлені сліди фіксуються й вилучаються на світлу дактилоплівку [6, с. 52].

Для призначення молекулярно-генетичної експертизи до експертної установи надають вилучені зразки біологічного походження; зразки слідів біологічного походження осіб, що проходять у справі, для порівняння (кров), які можуть залишитися на залишеному слідів ноги у випадку травмування підозрюваного. Вилучення зразків біологічного походження проводять за визначеною КПК України процедурою. В ухвалі слідчого судді про проведення експертизи (ст. 244 КПК України) дають дозвіл на часткове або повне використання слідів під час проведення досліджень; дозвіл на зміну об'єкта дослідження [8, с. 288].

У слідах ніг папілярний малюнок усієї підошви практично не відображається, тому необхідно виділити окремі її зони. Зони порівнюються за збільшеними фотознімками. У фототаблицях необхідно показати окремо відповідні зони, за якими проводять порівняння сліду та зразку, а потім зони з розміткою ознак, що збігаються.

Висновки. На основі вивчення та аналізу криміналістичної та спеціальної літератури дана характеристика слідів босих ніг людини, визначені предмет, об'єкти, методи та завдання судової дактилоскопічної експертизи слідів підошовних частин стоп ніг людини, а також розглянуті основні положення методики проведення дактилоскопічного дослідження даних об'єктів. Однак положення, викладені в методиці, носять рекомендаційний характер, оскільки необхідні глибокі фундаментальні дослідження в зазначеному напрямку, проведення яких вимагає значних витрат часу вчених-криміналістів, а також практичних працівників експертних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Удовенко Ж.В. Криміналістика. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 320 с.
2. Онисько О.І. Види слідів та їх використання при розслідуванні незаконного перетинання державного кордону (за матеріалами дізнання органів ПБУ) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 21 с.
3. Методика дактилоскопічної експертизи. Експертна спеціальність «Дактилоскопічні дослідження» / І.І. Жолтанська, В.А. Кузнєцов, А.В. Щавелев, Ю.В. Димитрова, Н.В. Кушніренко. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2014. 119 с.
4. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 : Наказ Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5. *Платформа Ліга:Закон*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE22533?an=178>.
5. Нечепоренко О.П. Сучасні проблеми застосування трасологічних методик визначення зросту людини. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2(30). С. 160–166.
6. Кофанов А.В. Трасологічні дослідження. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 304 с.
7. Січковська І.В. Використання спеціальних знань на початковому етапі досудового розслідування сексуальних убивств. *Соціально-правові студії*. 2020. № 3(9). С. 132–138.
8. Сокиран Ф.М., Войтович Є.М. Використання спеціальних знань під час розслідування насильницького зникнення людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 285–290.